

ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ

«ΑΚΤΙΝΟΣΚΟΠΗΣΗ»

ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΝ

ΜΕ ΤΟ ΔΕΙΚΤΗ ΑΝΤΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΝ

ΑΘΗΝΑ

ΙΟΥΝΙΟΣ 2017

Μαριάννα Παπαμιχαήλ
«Ακτινοσκόπηση» ασφαλιστικών μεταρρυθμίσεων
με το δείκτη ανταποδοτικότητας συντάξεων

© Μαριάννα Παπαμιχαήλ

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμία διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά το Ν.2387/20, όπως έχει τροποποιηθεί με το Ν.2121/93 και ισχύει σήμερα, και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης, που έχει κυρωθεί με το Ν.100/75, απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιοδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή σε άλλη διασκευή, χωρίς τη γραπτή άδεια του συγγραφέα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΜΑΣ ΝΑ ΕΚΠΟΝΗΣΟΥΜΕ την παρούσα έκθεση ξεκίνησε από την αγωνία για το ρόλο μας σαν αναλογιστών, στο δύσκολο έργο της Χώρας να ξεπεράσει τα προβλήματα που αποκάλυψε η οικονομική κρίση. Ένα από τα μεγαλύτερα ίσως αγκάθια, ήτανε το Ασφαλιστικό. Οι παθογένειες και οι στρεβλώσεις του ήτανε γνωστές από χρόνια, όμως καμιά κυβέρνηση δεν ήθελε να πιεί το πικρό ποτήρι του πολιτικού κόστους, αφήνοντας το σύστημα στην ανεξέλεγκτη πορεία του προς τον γκρεμό. Από την άποψη αυτή ήταν θετικό ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγκάστηκε να παρέμβει, όχι γιατί την πήρε ο πόνος για μας, αλλά για να προστατέψει το κοινό νόμισμα. Οι εταίροι έγιναν σήμερα δανειστές μας και όπως ήταν επόμενο η χώρα μπήκε σε μακροχρόνια επιτροπεία δια των μνημονίων. Οι δανειστές, κάποιοι από τους οποίους είναι πιο φτωχοί από εμάς, ενδιαφέρονται πρωτίστως να επιστρέψουν στους λαούς τους τα χρήματα που μας δάνεισαν από τους προϋπολογισμούς τους, οπότε ήταν αναμενόμενο να κυριαρχεί στη διαπραγματευτική τους τακτική η ταμειακή λογική, για την οποία δεν κάνανε πίσω σε καμιά φάση των διαπραγματεύσεων, συζητώντας όλα τα υπόλοιπα. Από την άλλη, η ελληνική πλευρά προσπαθούσε να περιορίσει τις συνέπειες της πολύπλευρης κρίσης, που δημιουργήθηκε από την περιοριστική πολιτική που μας υπαγορεύτηκε από τους εκπροσώπους των δανειστών.

Δεν είναι στις προθέσεις της παρούσας έκθεσης να επαναλάβουμε τα χιλιοειπωμένα για τις αιτίες που μας φέρανε ως εδώ. Σκοπός μας είναι να μπούμε κατευθείαν στο θέμα μας, που δεν είναι άλλο από την αποσαφήνιση του ρόλου μας, σαν ειδικών επιστημόνων για την κοινωνική ασφάλιση. Οι κυβερνήσεις διαπραγματεύονται και τελικά συμβιβάζονται σε κάποιο σημείο, που περιγράφει τον τρόπο που θα μοιραστούν τα περιορισμένα έσοδα του συστήματος. Η πολιτεία, στη σπουδή της να κλείσει τις διάφορες αξιολογήσεις, είναι υποχρεωμένη να πάρει πολιτικές αποφάσεις, χωρίς να διαθέτει την πολυτέλεια του χρόνου. Στο βαθμό που οι αναλογιστές του δημοσίου, στην συγκεκριμένη περίπτωση η Εθνική Αναλογιστική Αρχή, που είναι ο θεσμοθετημένος ασφαλιστικός σύμβουλος της πολιτείας, έχει προετοιμάσει με σαφήνεια την εικόνα που παράγει κάθε πολιτική απόφαση, τόσο περισσότερο διευκολύνεται η κυβέρνηση να πάρει τις ορθότερες και δικαιότερες αποφάσεις.

Η αναλογιστική επιστήμη έχει τα εργαλεία να παρουσιάσει με ενάργεια την κατάσταση που συνεπάγεται κάθε πολιτική απόφαση. Στην υποχρέωση αυτή είναι δεσμευμένα όλα τα μέλη της ΕΑΑ, πολύ περισσότερο όσοι έχουν ασχοληθεί ειδικότερα με την παραμετροποίηση των αποτελεσμάτων που παράγουν οι αποφάσεις για τις συντάξεις. Η εργασία αυτή είναι σύνθετη και απαιτεί συλλογική προσπάθεια και σημαντικό χρόνο. Δεν είναι στις προθέσεις της παρούσας έκθεσης η ανάλυση των δραστηριοτήτων που απαιτούνται για την υλοποίηση του σχεδίου αυτού, αλλά η επιλεκτική παρουσίαση κάποιων συγκεκριμένων αριθμών που αποκαλύπτουν ενδεικτικά κρυμμένες πτυχές του ασφαλιστικού συστήματος, γι' αυτό και παρακαλούμε να μας συγχωρηθεί η καταχρηστική επιλογή του όρου «ακτινοσκόπηση». Έχουμε πρωταρχικό καθήκον να ενημερώσουμε την κυβέρνηση, τις διοικήσεις των ταμείων, τους πολιτικούς και τους κοινωνικούς φορείς, για τις δυνατότητες που παρέχει η εργαλειοθήκη μας, προκειμένου να την αξιοποιήσουν στο μέλλον για την διαρκή βελτίωση του ελληνικού συστήματος δημοσίων συντάξεων. Η δυνατότητα αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική, επειδή κάθε παρέμβαση που δεν συνεπάγεται αυτόματα οικονομικό κόστος, μπορεί να ικανοποιήσει τον πολίτη, εφόσον διαπιστώνει στην πράξη την επίμονη μέριμνα της πολιτείας να περιορίσει τις συνέπειες της αναπόφευκτης μείωσης των συντάξεων.

Η ΠΡΟΣΦΑΤΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ

Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ με το Ν. 4387/2016, συγκέντρωσε όλα τα συνταξιοδοτικά ταμεία κύριας και επικουρικής ασφάλισης στον Ενιαίο Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης (ΕΦΚΑ), για να θεσπίσει ενιαίους κανόνες υπολογισμού για όλα τα κύρια και επικουρικά συνταξιοδοτικά ταμεία. Από το 2016 και μετά, τόσο για τους νέους όσο και για τους υφιστάμενους συνταξιούχους, ο υπολογισμός των συντάξεων γίνεται με ενιαίο τρόπο. Η διαφορά της σύνταξης, ανάμεσα στον παλιό τρόπο υπολογισμού και τον καινούργιο, παραμένει σαν προσωπική διαφορά των υφιστάμενων συνταξιούχων και μπορεί να περικοπεί σταδιακά, εφόσον επιμείνουν τα προβλήματα βιωσιμότητας του συστήματος.

Η πρόσφατη μεταρρύθμιση ήταν ένα σημαντικό βήμα στον τρόπο με τον οποίο υπολογίζονται οι ανταποδοτικές συντάξεις (συντάξεις που χρηματοδοτούνται μέσω εισφορών), καθώς αφορούν έναν κοινό σύνολο παραμέτρων όπως, η σταδιοδρομία, η ηλικία συνταξιοδότησης, οι εισφορίσιμοι μισθοί και το αναλογούν ποσοστό εισφορών για τον κάθε κλάδο ασφάλισης. Το νέο ποσό σύνταξης που προκύπτει, αποτελείται από δύο μέρη, Α και Β.

Α. Την «Εθνική σύνταξη», ένα σταθερό ποσό που ισούται με 384 € μηνιαίως, για πάνω από 19 έτη ασφάλισης. Η «Εθνική σύνταξη» βασίζεται στο «κατώφλι της φτώχειας» για το 2014, ένα σχετικό για τη χώρα μέγεθος, που παράγεται ετησίως από την ελληνική και την ευρωπαϊκή στατιστική αρχή και επιμετράει το μέγεθος του κινδύνου φτωχοποίησης του πληθυσμού. Η λογική αυτής της συσχέτισης είναι ότι όλοι οι συνταξιούχοι, ανεξαρτήτως προγενέστερου προφίλ απασχόλησης, θα διαβιώνουν σε συνθήκες πάνω από το όριο της φτώχειας.

Β. Την «Ανταποδοτική σύνταξη». Η τελευταία υπολογίζεται αναλογικά σύμφωνα με το ποσοστό των εισφορών και των ετών ασφάλισης και είναι το γινόμενο: (1) του μέσου εισφορίσιμου μισθού του εργαζόμενου, μεταξύ 2002 και του τελευταίου έτους αποχώρησης από την αγορά εργασίας, αναπροσαρμοσμένου κατάλληλα με το Δείκτη Τιμών Καταναλωτή. (2) του δείκτη αναπλήρωσης, σύμφωνα με το μήκος της σταδιοδρομίας και το ποσοστό εισφοράς στον μισθό.

Ωστόσο, επειδή το σύστημα των κύριων συντάξεων εξακολουθεί να είναι διανεμητικό, Pay As You Go (PAYG), δεν εξασφαλίζει την άμεση χρηματοοικονομική σύνδεση μεταξύ συσσώρευσης των εισφορών και προεξόφλησης των συντάξεων στην ηλικία συνταξιοδότησης. Αυτό συμβαίνει διότι μια από τις αρχές που διέπουν το διανεμητικό σύστημα είναι η κοινωνική αλληλεγγύη, δηλαδή η αναδιανομή από τα ανώτερα εισοδηματικά προς τα κατώτερα εισοδηματικά στρώματα, αλλιώς αποκαλούμενη και ως κοινωνική δικαιοσύνη. Το σύστημα δηλαδή των κύριων συντάξεων πρέπει να είναι έτσι δομημένο ώστε να εμποδίζει την αναξιοπρεπή διαβίωση, ακόμα και όταν δεν επαρκούν οι εισφορές κάποιων ασφαλισμένων λόγω συγκυριών, ή κακών προσωπικών επιλογών. Η αλληλεγγύη προς τα χαμηλότερα εισοδηματικά στρώματα σημαίνει ότι εκείνοι που καταρχήν δικαιούνται πολύ μικρές συντάξεις, βάσει της νομοθεσίας και των αντίστοιχων εισφορών τους, θα λάβουν τελικά υψηλότερες. Υπό ομαλές συνθήκες η κοινωνική πολιτική είναι υποχρέωση της πολιτείας, που πρέπει να καλύπτει από το δημόσιο προϋπολογισμό τη διαφορά του ποσού που προκύπτει βάσει εισφορών (συχνά αποκαλούμενο ως οργανικό ποσό), μέχρι το ποσό που προκύπτει από το όριο φτώχειας. Επειδή η χώρα είναι ουσιαστικά χρεωκοπημένη και η ασφαλιστική «φούσκα» έσκασε πρώτη, λόγω της έκρηξης της ανεργίας και της ανασφάλιστης εργασίας, η πολιτεία μετακύλησε την κοινωνική ευθύνη στα πλέον εύρωστα ταμεία. Αυτό σημαίνει πως η διαφορά, ανάμεσα στις καταβληθείσες εισφορές και το κατώφλι της φτώχειας, θα καλυφθεί από τους προϋπολογισμούς των ειδικών ταμείων, ΕΤΑΑ, ΤΑΠΔΕΗ, ΤΑΠΟΤΕ και Τραπεζών. Στην περίπτωση αυτή, η κοινωνική δικαιοσύνη υπερισχύει της αναλογιστικής δικαιοσύνης.

Στον αντίποδα, υπό το πρίσμα της αντίληψης δικαίου που θεωρεί ότι κάθε 1 ευρώ εισφοράς την ίδια χρονική στιγμή πρέπει να αγοράζει το ίδιο ποσό σύνταξης στην ίδια ηλικία συνταξιοδότησης, όταν οι παροχές υπερβαίνουν σημαντικά το όριο της φτώχειας, η αρχή της αναλογιστικής δικαιοσύνης υπερισχύει εκείνης της κοινωνικής αλληλεγγύης. Αναλογιστική δικαιοσύνη, για ένα άτομο ή για μια ομάδα ατόμων, υφίσταται εφόσον οι εισφορές από εργασία του ατόμου ή της συγκεκριμένης ομάδας ατόμων συσσωρεύονται- αλλιώς αποταμιεύονται, μαζεύονται ή κεφαλαιοποιούνται- προκειμένου να σχηματιστεί ένα κεφάλαιο το οποίο τη στιγμή της συνταξιοδότησης θα επαρκέσει από μόνο του για να χρηματοδοτήσει τη σύνταξη καθ' όλη τη διάρκεια του συνταξιοδοτικού βίου.

Ο ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΤΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΤΟ ΜΕΤΡΟ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ των κύριων συντάξεων για ομάδες ατόμων, μπορεί να παρακολουθηθεί μέσω της εξέλιξης του Ποσοστού Ομαδικής Χρηματοδότησης (ΠΟΧ), που έχουμε επεξεργαστεί στις Βρυξέλλες το 2014, σε ειδική ομάδα εργασίας (Social Security Subcommittee) της Ευρωπαϊκής Ένωσης Αναλογιστών. Ο δείκτης αυτός καθιστά εφικτή την ειδική πληροφόρηση της πολιτικής ηγεσίας και των κοινωνικών φορέων των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το ΠΟΧ για την ομάδα, είναι το ποσοστό σε εκατοστά ενός κλάσματος, με αριθμητή τη σημερινή συνολική αξία όλων των μελλοντικών συνταξιοδοτικών καταβολών (παρούσα αξία) της μέσης σύνταξης, και παρονομαστή τη σημερινή αξία όλων των παρελθουσών εισφορών (συσσωρευμένη αξία) στην ηλικία συνταξιοδότησης. Το υπολογίζουμε για μια ομάδα ασφαλισμένων με ομοειδή χαρακτηριστικά, που ανήκουν για παράδειγμα στο ίδιο ταμείο και βγαίνουν στη σύνταξη για πρώτη φορά το ίδιο έτος, όπως συμβαίνει στην παρούσα προσέγγιση. Έτσι, ο αριθμητής είναι η παρούσα αξία της μέσης σύνταξης στη μέση ηλικία συνταξιοδότησης. Ο παρονομαστής προκύπτει από τη μέση εισφορά κατά τη διάρκεια της μέσης σταδιοδρομίας. Για ένα αναλογιστικά δίκαιο ποσό σύνταξης το ΠΟΧ πρέπει να ισούται με 100%, πράγμα που σημαίνει ότι, με τις παραδοχές που θεωρούμε για την ομάδα, η παρούσα αξία της σύνταξης τη στιγμή της συνταξιοδότησης (το ποσό που θα ισοδυναμούσε με όλη τη σύνταξη σε μορφή εφάπαξ κατά την ηλικία συνταξιοδότησης και τίποτα μετά) να συμπίπτει κατά μέσο όρο με τις συσσωρευμένες εισφορές της ομάδας. Αντίθετα, οι ομάδες ασφαλισμένων με άμεση συνταξιοδότηση που φέρουν ΠΟΧ μεγαλύτερο του 100% έχουν κατά μέσο όρο σύνταξη υπερχρηματοδοτημένη μέσω φόρων από το κοινωνικό σύνολο. Αν το ΠΟΧ είναι μικρότερο του 100% σημαίνει ότι το ποσό της σύνταξης είναι αναλογιστικά άδικο, με την αυστηρή έννοια του όρου, και ότι η συγκεκριμένη ομάδα επιβαρύνεται περισσότερο για να υποστηρίξει κάποιες άλλες, χάριν της κοινωνικής αλληλεγγύης. Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη φιλοσοφία του διανεμητικού συστήματος, αναμένουμε ότι το ΠΟΧ των ομάδων συνταξιούχων χαμηλότερων εισοδημάτων να είναι υψηλότερο από εκείνο των υψηλότερων εισοδημάτων, ακόμα και να κινείται πάνω από 100%, υπό κάποιες προϋποθέσεις. Όμως τιμές του ΠΟΧ πάνω ή κάτω από 100% παραμένουν ζήτημα προς εξέταση και αιτιολόγηση, ακόμη

και μέσα σε ένα σύστημα PAYG. Με την έννοια αυτή η συσσώρευση των εισφορών ρίχνει φως σε αυτήν την πτυχή, εφόσον θέλουμε να εξετάσουμε πόσο δίκαιο είναι ένα συνταξιοδοτικό σύστημα.

Για τους νέους συνταξιούχους κύριας σύνταξης του έτους 2008, όπως κατατέθηκε από την πλευρά μας στο Aging Working Group (Ομάδα Γήρανσης Πληθυσμού) με την πρώτη μελέτη που έγινε στην Ελλάδα σε συνεργασία με το ILO, το γενικό ΠΟΧ του συστήματος εμφανίστηκε εξωφρενικά υψηλό, με μέση ηλικία εξόδου τα 61, καριέρα 25 ετών και μέση σύνταξη 1.246 €, υπερδιπλάσια από το κατώφλι φτώχειας που τότε ήταν 573,25€. Η αίσθηση που έχουμε είναι ότι αυτό το φαινόμενο ήταν ακόμα πιο έντονο για το έτος 2005, (ακόμα μεγαλύτερο ΠΟΧ), όπου δεν κατατέθηκε καμιά Έκθεση συντάξεων από την ελληνική πολιτεία, και ίσο ή λίγο μικρότερο το 2002, όταν είχε κατατεθεί για πρώτη φορά μελέτη γήρανσης, με την αρωγή των Εγγλέζων κυβερνητικών αναλογιστών. Από το 2008 μέχρι το 2011 άρχισε να εμποδώνεται με τις πρώτες μεταρρυθμίσεις μια τάση αύξησης της καριέρας, χωρίς όμως να καταστεί εφικτή η παραμονή στην αγορά εργασίας πάνω από την ηλικία των 62 κατά μέσο όρο.

Πίνακας Α: ΠΟΧ για τα ταμεία κύριας σύνταξης τα έτη 2011 και 2014.

Ταμείο σε ΕΦΚΑ	2011				2014			
	ΠΟΧ	ΜΕΣΗ ΝΕΑ ΣΥΝΤΑΞΗ	ΜΕΣΗ ΗΛΙΚΙΑ ΑΠΟΧΩΡΗΣΗΣ	ΜΕΣΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΚΑΡΙΕΡΑΣ	ΠΟΧ	ΜΕΣΗ ΝΕΑ ΣΥΝΤΑΞΗ	ΜΕΣΗ ΗΛΙΚΙΑ ΑΠΟΧΩΡΗΣΗΣ	ΜΕΣΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΚΑΡΙΕΡΑΣ
ΟΓΑ	268%	378,1	65	19	214%	473,9	68	24
ΙΚΑ-ΕΤΑΜ	133%	881,7	61	27	141%	743,9	61	28
ΟΑΕΕ	83%	1.223,5	65	32	54%	1.011,6	69	32
ΔΗΜΟΣΙΟ	186%	1.225,1	56	31	148%	1.188,6	58	32
ΕΤΑΑ	143%	1.458,7	64	36	76%	1.273,2	67	37
ΤΡΑΠΕΖΕΣ	97%	2.282,2	57	31	77%	1.386,4	57	34
ΤΑΠΔΕΗ	123%	2.605,8	56	36	93%	1.569,5	58	29
ΤΑΠΟΤΕ	99%	2.031,1	56	31	86%	1.570,4	57	34
ΣΤΑΘΜΙΣΜΕΝΟΣ ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ	150%	1.081,5	60	30	121%	995,9	62	31
ΔΙΑΦΟΡΑ	-67%	-11%			-19%	-8%		

- Πηγή: Υπολογισμοί συγγραφέα με βάσει εκθέσεις της ΕΑΑ για το 2009, το 2012 και το 2015.

Ο πίνακας Α αποκαλύπτει ότι το 2011 μόνο οι συντάξεις του ΟΑΕΕ, των Τραπεζών και του ΤΑΠΟΤΕ χρηματοδοτήθηκαν κατά μέσο όρο αποκλειστικά από εισφορές των ασφαλισμένων, μιας και έχουν ΠΟΧ μικρότερο ή σχεδόν ίσο με 100%. Όλα τα υπόλοιπα ταμεία με ΠΟΧ μεγαλύτερο του 100% είχαν υπερχρηματοδοτηθεί από τους φορολογούμενους ή και από τους νέους συνταξιούχους των παραπάνω τριών ταμείων. Το Ταμείο του Δημόσιου Τομέα ήταν υπερχρηματοδοτημένο, με το ΠΟΧ να ανέρχεται στο 186%. Το ΠΟΧ του ΟΓΑ είναι 268% για το 2011, όμως η μέση σύνταξη ΟΓΑ ήταν 378,1€, κάτω από το κατώφλι της φτώχειας, που ήταν 598,17 € το 2011. Επόμενα σε ένα PAYG σύστημα, η αλληλεγγύη κατά κάποιο τρόπο «νομιμοποιεί» αυτήν την τεράστια απόκλιση του δείκτη, χωρίς να θεωρείται υπερβολικά γενναϊόδωρος. Αντίθετα, η σύνταξη του Δημόσιου Τομέα είναι περίπου

διπλάσια από το κατώφλι της φτώχειας και ακόμα και μέσα στα πλαίσια του PAYG δεν εξηγείται τόσο μεγάλη απόκλιση. Πολύ περισσότερο, ΠΟΧ άνω του 100% δεν δικαιολογείται για το ΤΑΠΔΕΗ με μέση σύνταξη το 2011 ύψους 2.606€. Υψηλό είναι και το ΠΟΧ του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ που κινείται στο 133%. Όμως το ΙΚΑ-ΕΤΑΜ περιλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος των συνταξιούχων της χώρας όπου, η μέση σύνταξη ήταν χαμηλότερη από όλα τα άλλα ταμεία πλην ΟΓΑ, η μεγάλη μάζα βρίσκονταν σε χαμηλές συνταξιοδοτικές βαθμίδες και υποστηρίζονταν από την κοινωνική αλληλεγγύη. Η απόκλιση του δείκτη δεν μπορεί να θεωρηθεί και στην περίπτωση αυτή υπερβολικά γενναιόδωρη, υποστηριζόμενη και εδώ από την αρχή της αλληλεγγύης. Από τον παραπάνω πίνακα καταρρίπτεται ο θωπευτικός για τα αυτιά μύθος των απολεσθέντων εισφορών για τις περισσότερες κατηγορίες συνταξιούχων (πλην ΟΑΕΕ, Τραπεζών και ΤΑΠΟΤΕ) και επιβεβαιώνεται η πικρή αλήθεια της αρνητικής αναδιανομής, όχι μόνο του διανεμητικού αλλά ακόμη και του κεφαλαιοποιητικού συστήματος. Το μέσο ΠΟΧ το 2011 ήταν 150% και η μέση κύρια σύνταξη 1.081,5 €, δηλαδή τα δύο τρίτα μόνο ήταν καλυμμένα από εισφορές και το υπόλοιπο τρίτο συμπληρωνόταν από το Δημόσιο προϋπολογισμό. Προκειμένου το σύστημα να ήταν αναλογιστικά δίκαιο, η μέση κύρια σύνταξη θα έπρεπε να είναι $1.082 / 1,5 = 721$ ευρώ.

Μια διαφορετική κατάσταση προέκυψε μετά τις μεταρρυθμίσεις του 2010. Το 2014 οι Τράπεζες, το ΤΑΠΟΤΕ, το ΤΑΠΔΕΗ - πρώην ειδικά ταμεία - καθώς και ο ΟΑΕΕ και το ΕΤΑΑ έχουν υπερφορτωθεί από τις συνταξιοδοτικές δαπάνες των νέων συνταξιούχων των υπολοίπων ταμείων και των υφιστάμενων συνταξιούχων. Η προγενέστερη προνομιούχος κατάσταση για το ΤΑΠΔΕΗ το 2011 βελτιώθηκε αρκετά, σπρώχνοντας όμως ακόμα χαμηλότερα το ΠΟΧ των άλλων χρηματοδοτημένων ταμείων (Τράπεζες και ΤΑΠΟΤΕ), που είχαν ήδη ΠΟΧ λίγο κάτω από 100%. Από την άλλη πλευρά, ο ΟΓΑ εξακολουθεί να είναι υπερχρηματοδοτημένος κατά 114% (214%-100%), αν και για το 2014 η μέση σύνταξη ανήλθε πάνω από το κατώφλι της φτώχειας. Όσον αφορά στην επάρκεια, αυτή η υπερχρηματοδότηση θα μπορούσε και πάλι να δικαιολογηθεί, εάν όλες οι συντάξεις του ΟΓΑ ήταν πάνω από το όριο φτώχειας των 384 ευρώ. Πάνω από το 100% της χρηματοδότησης παρέμεινε το Δημόσιο και το ΙΚΑ-ΕΤΑΜ. Για το Δημόσιο μια τέτοια μεταρρύθμιση είναι προς δικαιοτέρα κατεύθυνση, αν και το ΠΟΧ εξακολουθεί να είναι πολύ πάνω από 100%, στο 148%, χωρίς εμφανή λόγο, ή στοχοθετημένη προσέγγιση. Όσον αφορά το ΙΚΑ-ΕΤΑΜ, το ΠΟΧ αυξήθηκε (από 133 σε 141), εφόσον χρειάστηκε επιπλέον χρηματοδότηση προς τις κατώτερες συντάξεις, εφόσον η μέση σύνταξη έπεσε κατά 15,63%. Συνολικά, το ΠΟΧ από το 2011 μειώθηκε κατά 19% στο 121% και η μέση σύνταξη κατά 8%. Η αύξηση της μέσης ηλικίας συνταξιοδότησης κατά δύο έτη, από 60 σε 62, μεταξύ 2011 και 2014 δεν είχε την αντίστοιχη επίδραση πάνω στη διάρκεια του εργασίου βίου, που αυξήθηκε μόνο κατά ένα έτος, από 30 σε 31.

Ο πίνακας Β παρακάτω εξετάζει τις επιπτώσεις της μεταρρύθμισης του συνταξιοδοτικού συστήματος του 2016 στις ομάδες των κύριων ταμείων του 2014

με υπόθεση εργασίας ότι το 2016 τα ταμεία φέρουν ακριβώς τα ίδια χαρακτηριστικά με το 2014. Έτσι, οι υπολογισμοί πραγματοποιούνται με τον ίδιο ακριβώς μισθό, ηλικία συνταξιοδότησης και σταδιοδρομία του 2014, δεδομένου ότι δεν έχουμε σαφή εικόνα ακόμα μέσω νέων στοιχείων. Οι επιδράσεις στο μέσο όρο σύνταξης και τα ΠΟΧ δείχνουν ότι γενικά πάλι δεν πάρθηκε σχεδόν καμία μέριμνα για την αναλογιστική δικαιοσύνη, ή αλλιώς για την ανταποδοτικότητα των εισφορών.

Πίνακας Β. Επιδράσεις στις παραμέτρους του 2014 από τη μεταρρύθμιση του 2016 για τα έτη 2016 έως 2019.

Ταμείο σε ΕΦΚΑ	ΣΥΝΤΑΞΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘ ΜΙΣΗ 2016		ΣΥΝΤΑΞΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘ ΜΙΣΗ 2016		ΣΥΝΤΑΞΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘ ΜΙΣΗ 2016		ΣΥΝΤΑΞΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘ ΜΙΣΗ 2016	
	ΠΟΧ 2016		ΠΟΧ 2017		ΠΟΧ 2018		ΠΟΧ 2019	
ΟΓΑ	201%	446,1	201%	446,3	201%	446,3	203%	450,0
ΙΚΑ-ΕΤΑΜ	121%	639,7	121%	639,7	121%	639,7	121%	639,7
ΟΑΕΕ	49%	913,0	49%	913,0	49%	913,0	49%	913,0
ΔΗΜΟΣΙΟ	115%	922,4	104%	831,9	99%	789,3	82%	656,2
ΕΤΑΑ	67%	1.112,1	64%	1.057,3	62%	1.031,5	57%	951,0
ΤΡΑΠΕΖΕΣ	58%	1.047,7	52%	932,6	49%	878,4	39%	709,1
ΤΑΠΔΕΗ	69%	1.161,6	61%	1.022,9	57%	957,6	45%	753,6
ΤΑΠΟΤΕ	63%	1.159,3	56%	1.019,5	52%	953,7	41%	748,1
ΣΤΑΘΜΙΣΜΕΝΟΣ ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ	101%	702,6	97%	678,0	95%	666,4	89%	631,1
ΔΙΑΦΟΡΑ	-17%	-29%	-4%	-4%	-2%	-2%	-6%	-5%

- Πηγή: Υπολογισμοί συγγραφέα

Ο ΟΓΑ παραμένει το πιο υπερχρηματοδοτημένο ταμείο για το 2016 έως το 2019, αν και το κατώφλι της φτώχειας είναι ήδη από το 2014 χαμηλότερο από το μέσο όρο σύνταξης, 376,0 € για το 2015 με τάσεις μείωσης από το 2017 και εξής. Τα πρώην ειδικά ταμεία θα υποστούν σταδιακά τις μεγαλύτερες περικοπές, με αποτέλεσμα να αντιστραφεί απόλυτα η εικόνα τους, αντιμετωπιζόμενα αναλογιστικά άδικα σε σχέση με το ΙΚΑ-ΕΤΑΜ, ΟΓΑ και Δημόσιο. Για το 2016, η μέση νέα σύνταξη μειώνεται κατά 29% σε σχέση με το 2014 και το γενικό ΠΟΧ ανέρχεται στο 101%, 17% λιγότερο από το 2014, άρα ήδη από το 2016 γενικά το σύστημα, καθίσταται αναλογιστικά δίκαιο. Όμως παραμένει η στρέβλωση, το Δημόσιο με ΠΟΧ 115% να έχει μεγαλύτερη μέση σύνταξη ύψους 922€, από τον ΟΑΕΕ που έχει ΠΟΧ 49% με σύνταξη 913€, δηλαδή ανατροπή της λογικής της αναδιανομής. Η ίδια αναιτιολόγητη στρέβλωση ισχύει για τις Τράπεζες και τα υπόλοιπα ειδικά ταμεία και κυρίως το ΤΑΠΔΕΗ. Για το 2017 η στρέβλωση διορθώνεται σε ΟΑΕΕ και Δημόσιο αλλά εξακολουθεί μεταξύ ΕΤΑΑ, ΟΑΕΕ, Τραπεζών και υπόλοιπων ειδικών ταμείων. Το ΠΟΧ πέφτει γενικά το 2018 στο 97% και τελικά το 2019, όταν ο νόμος του 2016 καταστεί σε πλήρη ισχύ, στο 89%, σημειώνοντας ιστορικό αρνητικό ρεκόρ ανταποδοτικότητας. Για το 2019 οι τράπεζες έχουν το χαμηλότερο ΠΟΧ και μια από τις χαμηλότερες μέσες συντάξεις.

Είναι φανερό πως το ΠΟΧ είναι ένας πολύτιμος δείκτης που μας βοηθάει να έχουμε την εικόνα των συντάξεων και μέσα στο κάθε ταμείο, ώστε να μπορούμε να

αποκαθιστούμε τις στρεβλώσεις. Για παράδειγμα στο ΙΚΑ η κάθε κλάση ασφαλισμένων έχει διαφορετικό ΠΟΧ. Στο Δημόσιο, άλλο ΠΟΧ θα έχουν οι δικαστές και άλλο οι υπάλληλοι των υπουργείων, αλλά και στους δικαστές, άλλο ΠΟΧ θα έχουν οι αρεοπαγίτες και άλλο οι ειρηνοδίκες, κ.ο.κ.

Ο δείκτης ανταποδοτικότητας που παρατέθηκε πάρα πάνω ανήκει στην ομάδα δεικτών αναλογιστικής δικαιοσύνης. Ενδεικτικά για την επισήμανση της αξίας των δεικτών, υπάρχουν και άλλες ομάδες δεικτών που μας βοηθούν να σχηματίσουμε ολοκληρωμένη εικόνα του συστήματος δημοσίων συντάξεων, όπως:

Μια δεύτερη ομάδα δεικτών είναι εκείνοι που εξετάζουν την εξάρτηση των ηλικιωμένων. Ένας από αυτούς είναι ο δείκτης οικονομικής εξάρτησης που ισούται με το λόγο του αριθμού συνταξιούχων, δια του αριθμού των ενεργών εργαζομένων.

Τρίτη ομάδα δεικτών είναι τα ποσοστά αναπλήρωσης σύνταξης. Εξετάζουν τη σχέση της πρώτης συνήθως σύνταξης με τον τελευταίο μισθό, ή το μέσο όρο των συντάξιμων αποδοχών. Στην ομάδα αυτή ανήκουν και οι δείκτες σχετικής επάρκειας που συγκρίνουν τα ποσοστά αναπλήρωσης διαφόρων συνομηλικών γενεών (cohorts) κατά το παρελθόν, τώρα και στο μέλλον.

Τέταρτη κατηγορία δεικτών εξετάζει σε ποιο βαθμό η αύξηση της θεσμοθετημένης ηλικίας συνταξιοδότησης τελικά οδηγεί σε αύξηση της μέσης ηλικίας συνταξιοδότησης και κατά πόσο οι μεταρρυθμίσεις υποστηρίζονται τελικά από την αγορά εργασίας.

Πέμπτη ομάδα δεικτών είναι εκείνοι που εξετάζουν τη διαγενεακή αλληλεγγύη, δηλαδή το κατά πόσο οι τωρινοί εργαζόμενοι υποστηρίζουν τους υπάρχοντες συνταξιούχους αλλά και το βαθμό που αυτό θα συνεχιστεί με το ίδιο κόστος για τις επόμενες γενιές νέων και παιδιών, όταν εκείνοι θα ενταχθούν στην αγορά εργασίας και οι τωρινοί εργαζόμενοι γίνουν με τη σειρά τους συνταξιούχοι.

ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΘΝΗΣΙΜΟΤΗΤΑΣ: ΕΝΚ 2000 με προσαρμογή ενεργού πληθυσμού έως καταληκτική ηλικία 76

ΤΕΧΝΙΚΟ ΕΠΙΤΟΚΙΟ: 2%

Ζυγισμένη ράντα και για τα δύο φύλα: 40% Άρρενες, 60% Θήλειες, χωρίς απογόνους, πληρωτέα 12 φορές το χρόνο

Πληθωρισμός: 0%

Ωρίμανση μισθών: 1%

Γενική αύξηση μισθών: Γεωμετρικός Μέσος όρος παραγωγικότητας 1995-2014: 1,11%, κυρτή αύξουσα καμπύλη

Καριέρα: Πλήρη χρόνια πριν τη συνταξιοδότηση

Οι υποθέσεις για εισφορές επί του μισθού εμφανίζονται στον παρακάτω πίνακα και αφορούν μόνο σε «παλαιούς ασφαλισμένους»:

Πίνακας Γ: Εισφορές ως ποσοστό (%) του μισθού για «παλαιούς ασφαλισμένους»

Ταμείο	Μέχρι και 1992	Από 1993 και ύστερα
ΟΓΑ	7%	7%
ΙΚΑ-ΕΤΑΜ	20%	20%
ΟΑΕΕ	20%	20%
ΔΗΜΟΣΙΟ	20%	20%
ΕΤΑΑ*	22%	22%
ΤΡΑΠΕΖΕΣ*	37%	33%
ΤΑΠΔΕΗ*	33%	33%
ΤΑΠΟΤΕ*	36%	32%

*Με ελαφριά προσέγγιση- εξομάλυνση

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΧΩΡΙΣ ΜΑΚΡΟΠΡΟΘΕΣΜΗ ΠΙΝΟΗ οι αλλαγές στο σύστημα κύριων συντάξεων οδήγησαν από εξωπραγματικά ΠΟΧ το 2008, σε μια γενική ανταποδοτικότητα του συστήματος 150% το 2011, 121% το 2014, 101% το 2016 για τις γενεές των νέων συνταξιούχων, και αναμένεται η μέση ανταποδοτικότητα του συστήματος να πέσει στο 89% από το 2019 και ύστερα. Παρατηρούμε μια εξέλιξη από το ένα άκρο στο άλλο, δηλαδή εκεί που οι συντάξεις ήτανε υπερχρηματοδοτημένες, το 2019 θα καταλήξουμε σε υποχρηματοδότηση του συστήματος δημοσίων συντάξεων. Κανείς όμως ακόμη και σήμερα δεν μπορεί να εγγυηθεί ότι το σύστημα θα είναι από δω και πέρα βιώσιμο, όταν τα έσοδα των ταμείων εξακολουθούν να είναι απαγορευτικά, λόγω της ανεργίας και της ανασφάλιστης εργασίας. Οι μεταρρυθμίσεις στο ασφαλιστικό σύστημα πρέπει να γίνονται απ' εδώ και μπρος με σχέδιο, που θα έχει κατάλληλα προετοιμαστεί. Στην κατεύθυνση αυτή απαραίτητο θα είναι να προηγηθεί επαρκής χρόνος οργανωμένου και επίπονου δημοσίου διαλόγου και διαβούλευσης, υπό την προϋπόθεση ότι θα καταρτιστεί ειδικό ερωτηματολόγιο για τη διευκόλυνση αυτής της διαδικασίας, ώστε οι απόψεις των φορέων να κατατίθενται πάνω σε συγκεκριμένα ερωτήματα για το κάθε επί μέρους θέμα. Θεμελιώδεις παράμετροι αυτού του ερωτηματολογίου θα πρέπει να είναι η κοινωνική αλληλεγγύη, η ανταποδοτικότητα, η αλληλεγγύη των γενεών, τα ποσοστά αναπλήρωσης (πρώτη σύνταξη δια του τελευταίου ή μέσου συντάξιμου μισθού), καθώς και ο δίκαιος καταμερισμός του κόστους μετάβασης των μεταρρυθμίσεων μεταξύ ασφαλισμένων, συνταξιούχων, παιδιών, εγγονών και ευρύτερου κοινωνικού συνόλου.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η Μαριάννα Παπαμιχαήλ είναι Αντιπρόεδρος της Εθνικής Αναλογιστικής Αρχής. Έχει σπουδάσει Μαθηματικά στο Ε.Κ.Π.Α. Ειδικεύτηκε με την ολοκλήρωση κύκλου μαθημάτων που διεξάγει από παλιά η Ένωση Αναλογιστών Ελλάδας, από όπου και απόκτησε την άδεια ασκήσεως Επαγγέλματος Αναλογιστή. Έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο της Αθήνας (πρώην Α.Σ.Ο.&Ε.Ε.) και πήρε Master of Science στα «Μαθηματικά της Αγοράς και της Παραγωγής». Σήμερα διδάσκει στο μεταπτυχιακό κύκλο του Παν/μίου Πειραιά το μάθημα «Θεωρία επενδύσεων και Διαχείρισης Χαρτοφυλακίου» και στο παρελθόν δίδαξε επί σειρά ετών για λογαριασμό της Ένωσης Αναλογιστών Ελλάδας το μάθημα «Συνταξιοδοτικά Σχήματα και Κοινωνική Ασφάλιση».

Οι ενδιαφερόμενοι για διευκρινίσεις μπορούν να απευθύνονται στα τηλέφωνα **2103259104, 6972845563** και στην ηλεκτρονική διεύθυνση **marpamic@yahoo.gr**

